

De onderhoudsplicht van kinderen ten overstaan van hun ouders bij opname in een woonzorgcentrum Het standpunt van een aantal betrokkenen

Dirk Moons & Lieve Vanderleyden

Foto: Image 100

Inleiding

Dit artikel focust op de onderhoudsplicht van kinderen voor hun ouders die opgenomen zijn in een woonzorgcentrum, het vroegere rusthuis. Het woonzorgcentrum biedt permanente opvang en verzorging aan 65-plussers die door omstandigheden niet langer thuis kunnen blijven. Pas als andere zorgformules zoals mantel- en thuiszorg geen oplossing meer bieden, komt een residentieel verblijf in beeld. Ouderen staan doorgaans niet erg positief tegenover een mogelijke opname in een woonzorgcentrum maar dat belet niet dat eens een opname is gerealiseerd, de meeste ouderen zich er toch goed voelen (Vandercammen & Aupaix, 2007).

De weerstand tegenover het collectief wonen kan meerdere oorzaken hebben. Er is het wegvallen van de eigen vertrouwde woning of buurt, de vrees voor het verlies van zelfstandigheid, het verliezen van de regie over het eigen leven, en last but not least de angst om financieel afhankelijk te worden van anderen.

1. Situering: waarover gaat het?

Als ouderen onvoldoende middelen hebben om de kosten van het woonzorgcentrum te bekostigen, dan komt het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) van de gemeente waar men ingeschreven was vóór de opname, tussen in de kosten. OCMW's hebben de mogelijkheid om de kosten voor plaatsing in een oudereninstituting geheel of gedeeltelijk terug te vorderen van de onderhoudsplichtige familieleden, dit zijn echtgenoot/echtgenote, kinderen, schoonkinderen en kleinkinderen. In de praktijk zijn het vooral kinderen die aangesproken worden om bij te springen in de kosten van hun ouders.

Bij het begin van de 21ste eeuw werden allerlei standpunten en voorstellen geformuleerd met de bedoeling af te stappen van de door het Burgerlijk Wetboek (art. 205) opgelegde familiale solidariteit. Er bleek echter geen consensus te worden gevonden voor een volledige afschaffing van de verplichting; wel waren velen het eens dat een herziening van de regelgeving aangewezen was. Dit resulteerde in een wetswijziging in 2004 (zie onder meer Truyers, 2005; Van den Auwelant, 2010).

Basisprincipes van de nieuwe regelgeving zijn:

- het principe blijft dat het OCMW verplicht terugvordert van onderhoudsplichtige kinderen, zodra zij over een bepaald minimuminkomen beschikken, waarbij het terug te vorderen bedrag wordt gedeeld door het aantal kinderen van de oudere. Indien de onderhoudsplichtige een laag inkomen heeft (belastbaar inkomen 20.742,40 euro, vermeerderd met 2.903,94 euro per persoon ten laste; situatie 1/1/2010) mag het OCMW de opname en huisvestingskosten niet terugvorderen. Het OCMW kan de onderhoudsplichtigen vrijstellen van de onderhoudsplicht om billijkheidsredenen, zoals een slechte relatie tussen oudere en onderhoudsplichtige, jarenlange verbreking van het contact tussen beide, een slechte gezondheid van de onderhoudsplichtige en het gepensioneerd zijn van de onderhoudsplichtige (www.zorg-en-gezondheid.be).

- een uniforme terugvorderingschaal is van kracht. Vóór de wetswijziging hanteerden OCMW's eigen inkomensgrenzen. Dit zorgde voor grote onderlinge verschillen. Uit onderzoek bleek dat het duurste OCMW tot 15 keer meer terugvorderde dan het goedkoopste. Dit behoort sinds de wetswijziging van 2004 definitief tot het verleden.
- een OCMW kan ook in het algemeen afzien van terugvordering van de kosten; dit kan enkel na goedkeuring door het gemeentebestuur. Deze beslissing is algemeen bindend en sluit uit dat men toch nog zou terugvorderen bij bijvoorbeeld zeer welstellende kinderen.

Onderstaande tabel geeft aan over welke aantallen het hier gaat.

Tabel 1 OCMW-gesteunden naar provincie (periode 2002-2007)

	Aantal bewoners in rusthuizen	OCMW- gesteunden	% OCMW- gesteunden per aantal bewoners	Gemiddelde dagprijs (in euro)
Antwerpen	16.585	1.444	8,71	46,06
Limburg	5.104	149	2,92	39,82
Vlaams-Brabant	8.880	368	4,14	40,49
Oost-Vlaanderen	15.605	790	5,06	40,48
West-Vlaanderen	13.150	443	3,37	38,92
Totaal	59.324	3.194	5,38	41,68

Bron: gegevens verzameld door de studiedienst van OKRA op basis van de inspectieverslagen over de periode 2002-2007

In de periode 2002-2007 werd iets meer dan 5% van alle rusthuisbewoners gesteund door het OCMW. Dit aandeel varieert sterk naar provincie: in Limburg gaat het om nog geen 3% terwijl dat aandeel in Antwerpen driemaal hoger ligt. De gemiddeld hogere dagprijs in de Antwerpse rusthuizen is daar niet vreemd aan. Vast staat dat het aandeel gesteunde bewoners gedaald is sinds de jaren 90. In 1988 bijvoorbeeld ontving 30% van de totale rusthuispopulatie steun van het OCMW (Dooghe e.a., 1990). De invoering van de zorgverzekering¹ heeft onder meer de betaalbaarheid van een verblijf gunstig beïnvloed.

In wat volgt, gaan we in eerste instantie na welke visie de OCMW's hebben op dit aspect van de solidariteit. Vervolgens belichten we wat vandaag de standpunten van de verschillende (Vlaamse) politieke partijen zijn met betrekking tot de onderhoudsplicht. Tot slot geven we het woord aan de burger. Wat is de houding van de Vlaamse burger ten aanzien van de verplichting van kinderen om tussen te komen in de zorg voor het onderhoud van de ouders, indien zij de kost van een verblijf in een woonzorgcentrum niet kunnen dragen? Daarvoor doen we een beroep op de Sociaal-Culturele Verschuivingen (SCV)-survey, editie 2008, waar dit aspect werd bevraagd.

2. Visie van de OCMW's

Onderzoek van de universiteiten van Antwerpen en Luik (Humpers e.a., 2006) toont aan dat weinig OCMW's (5,6% van de steekproef) de beslissing genomen hadden om volledig af te zien van de terugvordering. Met 9,4% (of 18 OCMW's van de 192 in de steekproef) is Vlaanderen de Belgische regio die het meest heeft geopteerd voor de mogelijkheid om de onderhoudsplicht af te schaffen.

Bovenvermeld onderzoek peilde ook naar de meningen van de maatschappelijk werkers en de voorzitters van OCMW's over de onderhoudsplicht.

¹ Rechthebbenden ontvangen maandelijks een bedrag van 130 euro.

Volgende redenen worden ingeroepen om de onderhoudsplicht te behouden:

- de *familiale solidariteit*. Het wordt als vanzelfsprekend gevonden dat wanneer de ouders voor de kinderen hebben gezorgd, kinderen eveneens voor hun ouders dienen te zorgen.
- de *financiële consequentie voor het OCMW*. Voor een (beperkt) aantal OCMW's lijken de teruggevorderde bedragen een welgekomen en zelfs noodzakelijke bron van inkomsten te zijn. Bovendien voorspellen enkele respondenten dat de gevolgen verstrekkender zullen zijn dan momenteel uit de begroting valt af te leiden. Immers, er zouden ook heel wat gevallen zijn waarin de kinderen informeel financieel tussenkomen, los van de OCMW-tussenkost.
- *mogelijk misbruik*, waarbij de ouders vóór hun plaatsing alles wegschenken aan de kinderen en daarna een beroep doen op de overheid om bij te dragen in de kosten.
- een belangrijke motivatie bij de wetswijziging was het creëren van uniformiteit, daarom werd het eenheidsbarema ingevoerd. Maar volgens de tegenstanders van de afschaffing, creëert men *opnieuw ongelijkheid* door elke gemeente vrij te laten om de onderhoudsplicht af te schaffen. In een instelling kunnen personen resideren die uit een gemeente komen waar de onderhoudsplicht is afgeschaft en personen uit gemeenten waar dit niet is afgeschaft; in het ene geval zullen de kinderen geen onderhoudsplicht betalen, in het tweede geval mogelijks wel.

Daarnaast zijn er eveneens redenen om de onderhoudsplicht af te schaffen:

- de *sociale en familiale kostprijs*. De oudere voelt zich beschaamd omdat hij/zij de kinderen moet aanspreken om financieel tussen te komen. De onderhoudsplicht brengt soms familiale spanningen teweeg. Er is een drempelverhogend effect waarbij de oudere liever in mensonwaardige omstandigheden blijft leven dan een conflict met zijn familie te veroorzaken.
- de financiële en misbruikargumenten worden weerlegd door de praktijk. De *kosten zijn amper gestegen* daar waar de onderhoudsplicht is afgeschaft. Er wordt *geen noemenswaardige stijging* vastgesteld in het aantal onderhoudsplichtigen.
- *solidariteit moet veel ruimer* worden begrepen dan enkel financiële solidariteit. Zo wordt melding gemaakt van kinderen die hun ouders niet meer bezoeken omdat ze voor hen moeten betalen.
- het *terugvorderingsstelsel is onrechtvaardig*. De ongelijkheid wordt veroorzaakt doordat rekening wordt gehouden met het aantal kinderen (enige kinderen dragen een zwaardere last), met het officieel belastbaar inkomen (zwart geld telt niet mee) en doordat de billijkheidsredenen verschillend toegepast worden.
- de *terugvordering geldt enkel voor een rusthuisopname* en niet voor vormen van lokale ouderenzorg (mantelzorg, kortopvang, dagcentra). Als een oudere thuis blijft en hulp nodig heeft, komt de gemeenschap tussen in de kosten. Er wordt dan alleen rekening gehouden met de inkomsten van de oudere zelf.
- de meeste ouderen hebben hun *leven lang hard gewerkt en bijgedragen aan de belastingen* en dan is het niet meer dan logisch dat men kan rekenen op *maatschappelijke solidariteit*.

Het onderzoek van Humpers e.a. (2006) geeft tevens een indicatie van wat de onderhoudsplichtigen zelf vinden. Zij hebben een dubbel gevoel over de onderhoudsplicht. In principe vinden ze het *vanzelfsprekend* dat ze moeten bijdragen voor de hulpbehoevende ouder en ze argumenteren dat de ouders hen zelf gedurende hun levensloop hebben gesteund en geholpen. Deze *solidariteit* wordt echter als problematisch ervaren als de verschuldigde bedragen erg hoog oplopen, het contact tussen ouder en kind is verstoord, of wanneer het kind moet opdraaien voor 'het gat in de hand' van de ouders. Bij de onderhoudsplichtigen is de belangrijkste stelregel, *ofwel iedereen ofwel niemand*.

3. Het standpunt van de politieke partijen

CD&V stelt vast dat onder andere door de Vlaamse zorgverzekering steeds minder mensen hulp nodig hebben van hun OCMW om hun verblijf in een woonzorgcentrum te betalen.

Voor zij die de rekening desondanks niet kunnen betalen, wil CD&V de onderhoudsplicht behouden. De partij is immers voorstander van de familiale solidariteit: wanneer ouders zorgen voor hun kinderen, mag men verwachten dat die kinderen ook voor hun ouders zorgen. Het afwentelen van alle kosten op de gemeenschap zou pas een serieuze meerkost voor de OCMW's en de gemeenschap betekenen, wat onverantwoord is. CD&V wil het huidige systeem van onderhoudsplicht echter verfijnen en rechtvaardiger maken, volledig in verhouding tot de draagkracht van de kinderen.

Via een nieuw systeem van begrenzing van de kosten in de residentiële ouderenzorg wil CD&V zorgen voor een reglementering die op termijn tot gevolg heeft dat de kostprijs voor de resident het inkomen niet overschrijdt.

(Bron: mail van Tom Dehaene, Vlaams volksvertegenwoordiger, 17/02/2011)

Groen! stelt vast dat de onderhoudsplicht van kinderen voor hun zorgbehoevende, oudere ouders vandaag zorgt voor grote onrechtvaardigheden. Het ene OCMW vordert de verleende steun terug, het andere niet (geen uniformiteit). Bovendien zorgt dit vaak voor grote spanningen binnen families. Ook vele ouderen voelen zich ongemakkelijk om 'ten laste' te moeten vallen van hun kinderen. Groen! wil de afschaffing van de onderhoudsplicht voor zorgbehoevende ouderen, tenzij mensen zichzelf in een situatie van onvermogen hebben gebracht door schenkingen aan hun kinderen. Samen met een versterking van de zorgverzekering en van het zorgaanbod is het garanderen van een kwalitatieve en betaalbare verzorging een overheidstaak.

(Bron: mail van Dirk Geldof van de studiedienst van Groen!, 24/08/2010)

Volgens **LDD** vergt de onderhoudsplicht van kinderen voor hun ouders die in het rusthuis verblijven, een genuanceerde benadering. Het gaat hier immers om het verhelpen van de symptomen, niet van de oorzaken. Het probleem is dat er in Vlaanderen te veel ouderen zijn die een te laag pensioen hebben om hun rusthuisfactuur te kunnen betalen. De oorzaak van het hele probleem ligt in een falend beleid van de traditionele partijen in het verleden met te lage pensioenen als gevolg. Er moet dus gewerkt worden aan de verhoging van de pensioenen, zeker van de laagste pensioenen waaronder heel wat zelfstandigen vallen. In april 2010 heeft Lode Vereeck (LDD) een plan voor de rusthuissector voorgesteld. Met dit plan moeten de wachtlijsten worden weggewerkt, evenals het probleem van de onbetaalbare rusthuisfactuur. LDD is van mening dat de onderhoudsplicht voor ouderen zorgt voor ontwijkend gedrag. Er zijn voldoende voorbeelden van kinderen die zich onvermogen laten verklaren om niet voor hun ouders te moeten opdraaien. Zo probeert men de wettelijke regeling te omzeilen en wordt het systeem misbruikt. Bovendien kan de onderhoudsplicht leiden tot intrafamiliale spanningen tussen ouders en kinderen of tussen kinderen onderling. Als er meerdere kinderen zijn en er één van hen zich onvermogen laat verklaren, stijgt de kost voor de andere kinderen. Bovendien is er ook de ongelijke en dus onrechtvaardige behandeling van ouderen met kinderen en ouderen zonder kinderen. Ouders die gedurende 40 jaar hebben bijgedragen, mogen toch rekenen op de maatschappij om iets terug te doen. Moeten hun kinderen dan opnieuw belast worden? Voor LDD is er een neerwaartse verantwoordelijkheid van ouders naar kinderen, niet omgekeerd. Ouders zijn verantwoordelijk voor hun kinderen omdat zij ervoor gekozen hebben ze op de wereld te zetten. Kinderen hebben die keuze niet gemaakt en zijn ook niet verantwoordelijk voor hun ouders, laat staan voor eventuele verkeerde beslissingen van hun ouders.

(Bron: mail van Carl De Coster, fractiesecretaris LDD Vlaams Parlement, 29/09/2010)

De **N-VA** wenst dat de problematiek gedefederaliseerd wordt. Dan kan rekening worden gehouden met de effecten van de Vlaamse zorgverzekering op een nieuwe Vlaamse reglementering inzake de onderhoudsplicht. De Vlaamse zorgverzekering geeft immers recht op een tussenkomst als het risico 'zorgbehoevendheid' zich voordoet; de OCMW-steun is dan slechts complementair, namelijk enkel van toepassing als alle andere bronnen tekort schieten, en dat zou met een goed functionerende zorgverzekering slechts uitzonderlijk zijn.

In afwachting schuift N-VA de volgende principes naar voren voor een vernieuwde federale regeling:

- Er moet gestreefd worden naar een uniforme regeling voor alle gemeenten en hun OCMW's.
- Het maximale bedrag van de onderhoudsplicht wordt teruggebracht tot 650 euro.
- De terugvorderingsschaal blijft gebaseerd op het gezinsinkomen van de verschillende onderhoudsplichtigen; hiertoe moet in het artikel uit het Burgerlijk Wetboek stellende dat schoonkinderen pas onderhoudsplichtig worden als er onvoldoende middelen zijn bij de bloedverwanten, een uitzondering voorzien worden voor de onderhoudsplicht. De schaal houdt rekening met het principe dat het kadastraal inkomen van de enige eigen woning niet meetelt bij de berekening van de onderhoudsbijdrage.
- Het onderhoudsgeld wordt niet in rekening gebracht bij de afweging of een bepaalde oudere een beroep kan doen op het WIGW-statuuut.
- Het terugvorderen van kosten in het kader van de onderhoudsplicht moet gebaseerd worden op een degelijk inkomens- en vermogensonderzoek. OCMW's moeten beschikken over de nodige armslag om bijvoorbeeld na te gaan of begunstigden zich niet opzettelijk verarmd hebben (OCMW's moeten daarom nauwer kunnen samenwerken met diverse overheidsinstanties die op dit vlak geëigende informatie kunnen verstrekken).

(Bron: mail van Jan Van Peteghem, studiedienst N-VA, 7/10/2010)

Open Vld houdt vast aan de solidariteit binnen het gezin: van ouders ten aanzien van hun kinderen, maar ook omgekeerd, van kinderen ten aanzien van hun ouders. In die optiek houdt zij vast aan de onderhoudsplicht. Dit neemt niet weg dat gewerkt moet worden aan de betaalbaarheid van een rustoordverblijf zowel op het vlak van de opbouw van een voldoende hoog pensioen, de tussenkomst van de ziekteverzekering als bij de uitbouw van de zorgverzekering. Het impliceert ook dat bij het opleggen van normen aan rust- en verzorgingstehuizen nagegaan moet worden welk effect dit heeft op de prijs van het rustoord.

Open Vld opteert voor een systeem waarbij alle burgers op gelijke wijze worden behandeld. Dat impliceert dat in alle gemeenten in Vlaanderen een identieke regeling geldt. Om de omvang van de onderhoudsplicht van de kinderen te bepalen wil Open Vld een unieke bijdrageschaal waarbij de bijdrage wordt berekend in functie van het inkomen en het aantal personen ten laste. Daarbij moet het gaan om betaalbare bedragen.

Open Vld is wel voorstander om de regeling te behouden waarbij het OCMW in bijzondere omstandigheden kan afzien van de onderhoudsplicht en dit op individuele basis (geen terugvordering in bepaalde omstandigheden zoals een zwaar gestoorde relatie tussen de oudere en de onderhoudsplichtige of zware uitgaven lastens de onderhoudsplichtige wegens bijvoorbeeld ziekte).

(Bron: mail van Vera Van der Borght, Vlaams Volksvertegenwoordiger Open Vld, 7/10/2010)

Zoals ouders de morele plicht hebben voor hun kinderen te zorgen als zij klein en hulpbehoevend zijn, zo hebben kinderen de morele plicht voor hun oude en hulpbehoevende ouders te zorgen, aldus **Vlaams Belang**. Het gezin is de elementaire bouwsteen van iedere maatschappij. De solidariteit tussen de generaties in een familie of een gezin mag niet zomaar vervangen worden door een ingreep van de anonieme en onpersoonlijke staat. Dit morele principe moet echter met gezond verstand en met zin voor evenwicht toegepast worden. Het kan niet de bedoeling zijn dat mensen zichzelf moeten ruïneren om de rusthuisfactuur voor hun ouders te betalen. Als daardoor financiële problemen ontstaan, dan moet de gemeente of het OCMW tussenbeide komen en de kosten geheel of gedeeltelijk op zich nemen. De gemeenten moeten ook de mogelijkheid krijgen alle onderhoudskosten voor ouderen die onvoldoende middelen hebben, automatisch op zich te nemen. Nu zijn gemeenten nog wettelijk verplicht het uitbetaalde bedrag terug te vorderen bij de onderhoudsplichtigen, meestal de kinderen. De kosten van het onderzoek naar de inkomsten en bezittingen van de kinderen wegen in vele gevallen

nauwelijks op tegen de geringe bedragen die men kan terugvorderen. De huidige wetgeving moet niet overboord gegooid worden, zij moet alleen ruimer worden toegepast, zodat de OCMW's minder onderhoudskosten van de kinderen moeten terugvorderen. (Bron: mail van Frederik Pas van de Informatiecel Kenniscentrum Vlaams Belang, 16/09/2010)

sp.a oordeelt dat een onderhoudsplicht niet sociaal is en heeft hierover al jaren geleden een duidelijk voorstel geformuleerd waarbij de onderhoudsplicht afgeschaft wordt. De partij wil iets doen aan de betaalbaarheid van de zorg. Als de zorg betaalbaar wordt, moet het OCMW geen gebruik meer maken van de onderhoudsplicht om de OCMW-tussenkomen terug te vorderen bij de partner, de kinderen of de kleinkinderen. sp.a wenst dat wie in een rusthuis gaat wonen nooit méér betaalt dan haalbaar is voor zijn of haar inkomen, dat de rusthuiskosten nooit hoger zijn dan het pensioen. Daarom heeft sp.a de voorbije jaren een piste uitgewerkt om de prijzen in de thuiszorg en de rusthuizen aan te pakken: de oude dag moet voor iedereen betaalbaar zijn, thuis of in een rusthuis, ongeacht de hoogte van het pensioen. Dat dit belangrijk is, bewijst een studie van de Socialistische Mutualiteiten. Slechts voor één op zeven rusthuisbewoners is het pensioen toereikend om de factuur te betalen. 86% moet andere bronnen aanspreken, 18% moet een beroep doen op financiële hulp van familie en 6% krijgt steun van het OCMW. De persoon die een beroep moet doen op familie, hetzij de kinderen hetzij de partner, legt daarbij vaak, ongewenst, een druk op schouders van deze familieleden. Daarenboven leidt dit tot bijkomende ongelijkheden tussen bijvoorbeeld alleenstaande kinderen en kinderen uit een groot gezin. Meer in het algemeen is deze onderhoudsplicht nefast voor familierelaties. Solidariteit is belangrijk, maar solidariteit is ook - per definitie - een collectief gegeven. Solidariteit op individuele basis waarbij de kinderen financiële problemen riskeren omwille van de kosten voor het rusthuis van de ouder(s), is onaanvaardbaar. Een aantal steden met een sp.a-burgemeester zoals Herentals en Oostende hebben dan ook de onderhoudsplicht voor de kinderen afgeschaft.

(Bron: mail van Caroline Gennez, voorzitter sp.a, 2/09/2010)

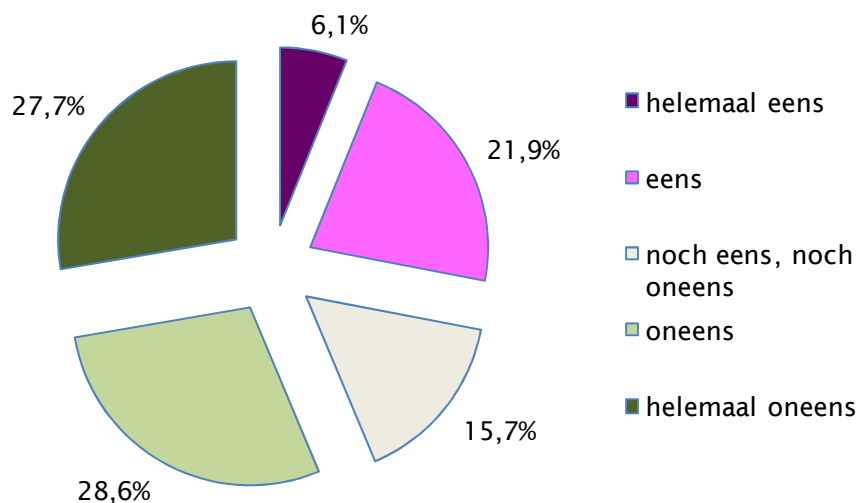
4. De houding van de burger

De data komen uit de editie 2008 van de survey 'Sociaal-Culturele Verschuivingen in Vlaanderen' (SCV), een jaarlijks onderzoek bij een representatieve steekproef van 1.500 Nederlandstalige Belgen tussen 18 en 85 jaar oud, wonend in het Vlaamse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Het onderzoek peilt naar waarden, opvattingen en overtuigingen van Vlamingen met betrekking tot maatschappelijk- en beleidsrelevante thema's. Naast een vast gedeelte van sociaaldemografische en sociaal-economische variabelen bevat de survey enkele regelmatig terugkerende modules.

In verband met de onderhoudsplicht werd volgende vraag gesteld:

'Kinderen zijn verplicht hun ouders financieel bij te staan wanneer de ouders een verblijf in een rusthuis of een rust- en verzorgingstehuis niet kunnen betalen. In welke mate bent u het met deze verplichting eens of niet eens?' Volgende vijf antwoordcategorieën werden voorzien: helemaal oneens, oneens, noch oneens noch eens, eens, helemaal eens.

Figuur 1 Eens of niet eens met de stelling “Kinderen zijn verplicht hun ouders financieel bij te staan wanneer de ouders een verblijf in een rusthuis of RVT niet kunnen betalen”, in %

Bron: SCV-survey 2008

Slechts 6% van de ondervraagden is het helemaal eens met de onderhoudsplicht van kinderen ten overstaan van hun ouders bij opname in een woonzorgcentrum. Iets meer dan een vijfde is het eens. Dat betekent dat meer dan de helft van de burgers de onderhoudsplicht afwijst. Voor 28% gaat het om een radicale afwijzing (is het helemaal oneens); eenzelfde aandeel is het oneens. 16% is noch eens, noch oneens.

Er worden belangrijke verschillen genoteerd naar leeftijd: “slechts” een derde van de jongeren tussen 18 en 34 jaar wijst de onderhoudsplicht af tegenover 70% van de 65-plussers. Ook de 50- tot 64-jarigen zijn in grote mate afwijzend (eveneens 70%). De actieve bevolking tussen 35 en 49 jaar neemt een tussenpositie in.

Bij vergelijking van deze cijfers, na selectie op leeftijd, met de resultaten van het LeefsituatieOnderzoek Vlaamse Ouderen (LOVO_1²) waarin identiek dezelfde vraag voorkwam, zien we dat de afwijzende houding tegenover de onderhoudsplicht nagenoeg van dezelfde grootteorde is (Vanderleyden & Vanden Boer, 2003). In LOVO is 74% van de 55- tot 85-jarigen tegen, volgens de SCV-survey is het 71%³. Wel is het zo dat in LOVO_1 de uiterste leeftijdscategorieën (55-64 jaar versus 75-85 jaar) in hun houding redelijk van elkaar verschillen. Op basis van de SCV-survey zijn de verschillen tussen de genoemde leeftijdsgroepen niet significant.

Naast leeftijd, zijn opleiding en inkomen differentiërende factoren: hogeropgeleide personen en degenen die zeggen comfortabel te kunnen leven, zijn het vaker eens met de onderhoudsplicht dan lageropgeleide en minder begunstigde personen. Wat het huishoudtype betreft, zijn degenen die bij de ouders wonen het vaker (helemaal) eens met de verplichting. Een in de lijn van de verwachtingen onderscheidende factor is het al dan niet hebben van kinderen: wie kinderen heeft, is het vaker (helemaal) oneens met de onderhoudsplicht (65% tegenover 38% van degenen zonder kinderen).

Een aantal van de genoemde variabelen hangen samen. Wie bijvoorbeeld hoger is opgeleid, heeft meer kans om tot een hogere inkomensklasse te behoren; ook wie nog thuis woont

² In het LeefsituatieOnderzoek Vlaamse Ouderen werden in een eerste luik (LOVO_1) 2.462 zelfstandig wonende personen van 55 tot 90 jaar representatief voor Vlaanderen bevestigd over allerlei aspecten van het dagelijkse leven (gezin en familie, sociale contacten, gezondheid, zorg en ondersteuning, zorgpreferenties, huisvesting, arbeid en vrije tijd, levenstevredenheid). De data werden ingezameld in de periode 2001-2002.

³ LOVO_1 hanteert als bovengrens de leeftijd van 90 jaar. Daarom werd het cijfer hier herberekend voor de groep 55-85 jaar ten einde in beide surveys identieke leeftijdsgroepen te hebben.

bij de ouders, is vaak jonger (negen van de tien thuiswonende respondenten zijn 18 à 34 jaar oud). Daarom werd multivariaat onderzocht of de bivariaat vastgestelde effecten overeind blijven na controle van de andere variabelen (tabel 2).

Tabel 2 Netto-effecten op de houding tegenover de onderhoudsplicht in een binaire logistische regressie (helemaal oneens versus alle andere)

Variabelen	Exp (B)	p-waarde
<i>Leeftijd (75-85 jaar = ref)</i>		
18-34 jaar	0,596	0,113
35-44 jaar	1,436	0,184
45-54 jaar	1,401	0,189
55-64 jaar	1,376	0,197
65-74 jaar	1,154	0,571
<i>Huishoudtype (woont met partner en kinderen = ref)</i>		
Woont bij ouders	0,317	0,035
Woont alleen	0,970	0,896
Woont met kinderen, zonder partner	0,764	0,430
Woont alleen met partner	1,566	0,008
Overige	0,533	0,474
<i>Opleiding (hoger onderwijs = ref)</i>		
Lager secundair onderwijs of minder	1,963	0,000
Hoger secundair onderwijs	1,849	0,001
<i>Perceptie inkomen (comfortabel leven = ref)</i>		
Heel moeilijk of moeilijk rondkomen	2,333	0,000
Lukt om rond te komen	1,601	0,004
<i>Kinderen in leven (ja = ref)</i>		
Neen	0,488	0,000
Nagelkerke R ² = 0,163		
Bron: SCV-survey 2008		

We voerden een binaire logistische regressieanalyse uit met als afhankelijke variabele “voor of tegen de onderhoudsplicht”. We zetten degenen die het helemaal oneens zijn met de uitspraak af tegenover alle andere respondenten. Als onafhankelijke variabelen werden leeftijd, huishoudtype, opleiding, inkomen en het al dan niet hebben van kinderen in de analyse opgenomen. Wat blijkt: het effect van leeftijd verdwijnt, wellicht als gevolg van de samenhang met het huishoudtype dat wel een netto-effect heeft. Zo zijn degenen die nog bij de ouders wonen, het in mindere mate helemaal oneens met de onderhoudsplicht dan wie samenwoont met partner en kinderen. Is dit een indicatie van het solidariteitsprincipe waarbij wederkerigheid voorop staat? Het is niet onlogisch te veronderstellen dat personen die nog thuiswonend zijn en dus ondervinden wat het betekent in het dagdagelijkse leven gesteund te worden, de waarde schatten en de reciprociteitsgedachte voorstaan in geval van een mogelijke “reversed parenting” in de toekomst (situatie waarbij kinderen de rol van ouder opnemen). Een daadwerkelijke solidariteit is echter nog ver weg. Verder is het zo dat degenen die alleen met een partner wonen (dus zonder kinderen) meer afwijzend staan tegenover de onderhoudsplicht dan zij die met partner én kinderen wonen.

Opleiding en inkomen leveren eveneens een netto-effect. Hogeropgeleiden wijzen de onderhoudsplicht minder af en daar bovenop is er nog het effect van inkomen. Wordt gerefereerd aan degenen die zeggen comfortabel te kunnen leven, dan hebben zowel degenen die zeggen dat ze rondkomen zonder meer als degenen die het moeilijk tot zeer moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen, meer kans om de onderhoudsplicht af te wijzen. Verder is er een netto-effect van het al dan niet hebben van kinderen in de zin dat wie kinderen heeft, meer afwijzend is.

De vijf variabelen die in het model werden opgenomen, verklaren samen 16% van de variantie, wat niet onaardig is.

In een tweede regressiemodel werd de afhankelijke variabele op een andere wijze gedichotomiseerd waarbij degenen die het oneens óf helemaal oneens zijn met de onderhoudsplicht, worden afgezet tegenover de middencategorie én degenen die het (helemaal) eens zijn. Nagenoeg dezelfde effecten worden teruggevonden.

Besluit

De huidige regeling voorziet in de mogelijkheid dat OCMW's, in samenspraak met de gemeentebesturen, de onderhoudsplicht afschaffen. In het werkveld en in de politieke wereld zijn er heel wat tegengestelde meningen en standpunten. Ook binnen de Vlaamse bevolking zijn de meningen verdeeld.

Vergelijking met eerder onderzoek toont dat de verhouding voor- en tegenstanders bij de oudere bevolking stabiel is. De wijziging in de regelgeving lijkt de opvattingen van de oudere inwoners niet gewijzigd te hebben.

Het standpunt over de onderhoudsplicht dat mensen hebben, wordt beïnvloed door opleidingsniveau, inkomensperceptie, het hebben van kinderen en het huishoudtype. Al deze kenmerken zijn terug te brengen tot de eigen kans om onderhouden te worden door de kinderen. Het best komt dit tot uiting bij de mensen die moeilijk(er) rondkomen. Ze staan in vergelijking tot zij die comfortabel kunnen leven veel afkeriger tegenover de onderhoudsplicht. De verklaring ligt voor de hand, de kans dat het OCMW zal moeten bijspringen wanneer ze naar een woonzorgcentrum gaan, is veel groter en dus is de kans op mogelijke onderhoudsplicht ook reëel. Mensen zonder kinderen zullen nooit op hun kinderen een beroep moeten doen en zijn dan ook minder gekant tegen de onderhoudsplicht. Mensen zonder diploma hoger onderwijs, en dus wellicht lager gepositioneerd op de sociaal-economische ladder, staan ook eerder afkerig tegenover de onderhoudsplicht.

Uit dit onderzoek blijkt ook dat zij die nog bij hun ouders wonen - voor het merendeel jongeren - duidelijk meer voorstander zijn van de onderhoudsplicht. De vraag is of hun "verbale" solidariteit ook wordt omgezet in een "daadwerkelijke" solidariteit in de toekomst.

Bibliografie

Dooghe, G., Vanden Boer, L. & Vanderleyden, L. (1990). *De rusthuizen in Vlaanderen*. CBGS-Monografie 1, Brussel.

Humpers, L., Mairesse, Ch., Peeters, L. & Petit, S. (2006). *Onderzoek naar de effecten van een eenheidsschaal voor tussenkomsten van onderhoudsplichtigen in de verblijfskosten van bejaarden in een rusthuis*. Studie in opdracht van de POD Maatschappelijke Integratie, UA en Ulg.

Truyers, J. (2005). Niet het hemd, maar het geld is nader dan de rok!? Onderhoudsplicht bij opname in een rusthuis doorgelicht! In: *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 268, 37-42.

Van den Auwelant, E. (2010). *Onderhoudsplicht bij rusthuisopname: veelgestelde vragen*. VVSG.

Vandercammen, M. & Aupaix, H. (2007). *Senioren en de levenskwaliteit*. Studie van het Onderzoeks- en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisaties (OIVO), Brussel.

Vanderleyden, L. & Vanden Boer, L. (2003). Ouderen en de Tweede Demografische Transitie. Een signalement vanuit het LeefsituatieOnderzoek Vlaamse Ouderen (LOVO_1). In: *Bevolking en Gezin*, 32 (1), 45-64.

http://www.zorg-en-gezondheid.be/v2_default.aspx?id=21516 geraadpleegd op 24/09/2010.